

Clara Schumann

Koncert za glasovir i orkestar u a-molu, op. 7

Emilie Mayer

Četvrta simfonija u h-molu

Robert Schumann

Koncert za glasovir i orkestar u a-molu, op. 54

Nakon koncerta, u predvorju Velike dvorane, s Delijanom Lazarovom i Aleksandrom Dovgan razgovara Dina Puhovski.

Fotografija: Matthias Müller

LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU
25/26

4

KOMORNI ORKESTAR IZ BASELA

Komorni orkestar iz Basela doista je čvrsto ukorijenjen u matičnome mjestu, s dvama pretplatničkim koncertnim ciklusima koji se održavaju u dvorani Stadtcasino Basel te s vlastitim prostorom za probe i koncerte, Don Bosco Basel. S više od 60 koncerata u sezoni, Komorni orkestar iz Basela gostuje diljem svijeta te je rado viđen na međunarodnim festivalima i u najvažnijim europskim koncertnim dvoranama, poput Elbphilharmonie u Hamburgu, Théâtre des Champs-Élysées u Parizu ili Theater an der Wien u Beču.

Njihova diskografija, u kojoj je više od trideset nagrađivanih snimki, objavljenih za ugledne diskografske kuće (Sony, Deutsche Harmonia Mundi, Pentatone i Warner Classics), svjedoči o iznimnoj kvaliteti toga svestranog ansambla. Za svoje povijesno obaviještene interpretacije Komorni orkestar iz Basela nagrađen je nagradom *ECHO Klassik* u kategoriji „Najbolji ansambl“ 2008. godine, a 2019. postao je prvi orkestar koji je dobio *Švicarsku glazbenu nagradu*.

Orkestar rado surađuje s odabranim solistima, među kojima su Hélène Grimaud, Regule Mühlemann, Vilde Frang, Bertrand Chamayou i Sebastian Bohren. Pod umjetničkim vodstvom koncertnih majstora i dirigentata, kao što su Delijana Lazarova, Izabelė Jankauskaitė, René Jacobs i Marc Minkowski, Orkestar predstavlja svoj bogat repertoar. Njihovi koncertni programi jednako su raznoliki kao i 47 glazbenika Orkestra te obuhvaćaju ranu glazbu na povijesnim instrumentima, povijesno obaviještene interpretacije te suvremenu glazbu. Svake godine naručuju nova djela i sudjeluju u Baselskom skladateljskom natjecanju.

Pod ravnanjem Giovannija Antoninija, Orkestar će se izmjenjivati s ansamblom Il Giardino Armonico u izvođenju i snimanju svih 107 simfonija Josepha Haydna do 2032. godine. Od 2022. godine, sve simfonije Felixa Mendelssohna Bartholdyja izvode se pod ravnanjem Philippea Herreweghea.

Još jedan ključni element djelovanja Komornog orkestra iz Basela jesu njegove društvene i edukacijske aktivnosti, usmjerene budućnosti, a uključuju opsežne participativne projekte i kreativnu razmjenu s djecom i mladima. Uz visok stupanj samofinanciranja, Orkestar slijedi inovativan, poduzetnički pristup. Od 2019. godine Zaklada Clariant sponzor je Komornog orkestra iz Basela.

LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU
25/26

5

DELIJANA LAZAROVA

Dirigentica **Delijana Lazarova**, prema vlastitim riječima, ravnajući Orkestrom sebe doživljava kao glazbenicu među glazbenicima. Suradnja, otvorenost i osjetljivost prema posebnom zvuku i karakteru svakog orkestra temelji su njezina rada – uvijek u službi glazbe. Ansambli diljem svijeta cijene njezinu sposobnost da jasno prenese zvučne ideje i stvori okružje u kojem se glazba može prirodno razvijati.

U ovoj sezoni Delijana Lazarova počinje mandate glavne gostujuće dirigentice Simfonijskoga orkestra iz Ute i BBC-jeva Škotskoga simfonijskog orkestra, s kojim će ovoga ljeta ostvariti i svoj prvi nastup u ljetnoj sezoni BBC Promsa.

Među njezinim nastupima u sezoni 2025./2026. ističu se suradnje sa simfonijskim orkestrima Yomiuri Nippon i Japan Century, Simfonijskim orkestrom iz Colorada, Simfonijskim orkestrom i Zborom RTVE-a, Simfonijskim orkestrom Mađarskoga radija, Galicijskim simfonijskim orkestrom i Simfonijskim orkestrom iz Québeca.

Nakon uspješnih početnih suradnji vraća se i Minnesotskom orkestru, Mihenskom komornom orkestru, Strasburškoj filharmoniji i Oregonskom simfonijskom orkestru, a s Komornim orkestrom iz Basela odlazi na europsku turneju.

Širok i raznolik repertoar Delijane Lazarove oblikovan je njezinim međunarodnim glazbenim obrazovanjem. Rođena u Bugarskoj (Plovdiv, 1985.), smatra da je prirodno povezana s istočnoeuropskim i ruskim repertoarom (Dvořák, Stravinski, Čajkovski, Bartók), no pod utjecajem studija u Švicarskoj, jednako se dobro osjeća i u bečkoj tradiciji. Posebnu strast gaji prema glazbi 20. i 21. stoljeća, pa je u sezoni 2024./2025. preuzela ulogu umjetničke partnerice Komornoga orkestra ROCO u Houstonu, specijaliziranog za suvremenu glazbu. Njezinu povezanost sa suvremenim repertoarom potvrđuje i njezin prvi CD, snimljen s Orkestrom Hallé i objavljen u listopadu 2023. godine, s djelima bugarske skladateljice Dobrinke Tabakove.

Nakon pobjede na prvom Međunarodnom dirigentskom natjecanju *Siemens Hallé*, Lazarova je bila asistentica dirigentu Marku Elderu u Orkestru Hallé te glazbena ravnateljica Orkestra mladih Halléa od 2020. do 2023. godine. Bila je i asistentica Cristianu Măcelaruu pri Simfonijskom orkestru WDR-a i Francuskom nacionalnom orkestru. Godine 2020. osvojila je dirigentsku Nagradu *James Conlon* na uglednom festivalu u Aspenu. Među njezinim prethodnim uspjesima ističu se pobjeda na dirigentskom natjecanju NRTA 2019. godine te dirigentska stipendija *Bruno Walter* na Festivalu suvremene glazbe *Cabrillo* 2017. i 2018. godine.

Delijana Lazarova studirala je dirigiranje na Visokoj školi za glazbu u Zürichu (ZHdK), u razredu Johanna Schlaeflija. Sudjelovala je na brojnim majstorskim tečajevima koje su vodili, među ostalima, Bernard Haitink, Paavo Järvi, Leonard Slatkin, Mark Stringer, Robert Spano i Matthias Pintscher.

Uz magisterij iz dirigiranja, istaknuta je violinistica s diplomom i magisterijem Škole za glazbu *Jacobs* u Indiani, gdje je studirala kod Mauricija Fuksa te osvojila stipendiju za umjetničku izvrsnost.

Fotografija: Komorni orkestar iz Basela

ALEKSANDRA DOVGAN

Mlada pijanistica **Aleksandra Dovgan** rođena je 2007. godine u obitelji glazbenika; klavir je počela svirati kad su joj bile četiri i pol godine. Već s pet godina njezin je talent došao do izražaja kad je položila zahtjevan prijamni ispit za Akademsku središnju glazbenu školu pri Moskovskom državnom konzervatoriju, gdje je bila u razredu ugledne pedagoginje Mire Marčenko. Trenutačno nastavlja svoje obrazovanje na školi Ateneo de Música u Malagi. Na njezin glazbeni razvoj snažno je utjecala kreativna suradnja i umjetnički dijalog s jednim od najistaknutijih pijanista našega vremena, Grigorijem Sokolovom.

Dobitnica je nagrada na pet međunarodnih natjecanja, među kojima su Moskovsko međunarodno pijanističko natjecanje *Vladimir Krajnjev*, Međunarodno natjecanje mladih pijanista *Astana Piano Passion* te Međunarodno televizijsko natjecanje za mlade glazbenike *Orašar*. Bilo joj je samo deset godina kad je osvojila *Grand Prix* na drugom međunarodnom natjecanju *Grand Piano Competition* u Moskvi. Snimke s toga događaja obišle su svijet putem platformi Medici.TV i YouTube.

Unatoč svojoj mladosti, Aleksandra Dovgan već je nastupila u nekima od najuglednijih koncertnih dvorana, među kojima su zgrada Filharmonije i Konzerthaus u Berlinu, Théâtre des Champs-Élysées u Parizu, Musikverein i Konzerthaus u Beču, Tonhalle u Zürichu, Victoria Hall u Ženevi, Konserthuset u Stockholmu, Palau de la Música u Barceloni, dvorana Zaklade Gulbenkian u Lisabonu te Teatro Colón u Buenos Airesu, gdje je dočekana ovacijama i s iznimno pohvalnim kritikama.

Nakon hvaljenog recitala na Salzburškim svečanim igrima, Aleksandra je nizom zapaženih međunarodnih nastupa oduševila i kritiku i publiku. Koncertirala je, među ostalima, s Gustavom Dudamelom i Mahlerovim komornim orkestrom, s ansamblom Kioi Sinfonietta pod ravnanjem Trevora Pinnocka, s Orkestrom Tonhalle Zürich i Paavom Järviem, Stockholmskom filharmonijom i Tonom Koopmanom, Simfonijskim orkestrom Barcelone i Kazushijem Onoom, Bergenskom filharmonijom i Pietarijem Inkinenom te s Filharmonijom Monte Carla pod ravnanjem Kazukija Yamade.

Sezona 2025./2026. uključuje njezine prve nastupe u Carnegie Hallu u New Yorku i Centru Kennedy u Washingtonu, potom nastupe u amsterdamskom Concertgebouwu s Dresdenskom filharmonijom, Hamburškim i Lucernskim simfonijskim orkestrom te sa Simfonijskim orkestrom iz San Diega, kao i povratke u bečki Konzerthaus, Dvoranu *Boulez* u Berlinu, Prinzregententheater u Münchenu i mnoge druge ugledne dvorane i ansamble.

Prepoznatljiva obilježja pijanizma Aleksandre Dovgan, kako se ističe u medijima i kritikama, jesu spontana dubina i svijest o sviranju, uz zvuk iznimne ljepote i preciznosti. U njezinoj se interpretaciji, nastavlja kritičari, ne nailazi ni na trunke površinskog efekta ili puke tehničke demonstracije; naprotiv, odlikuje ju impresivna koncentracija, čistoća izraza i bogata stvaralačka mašta. Njezina je scenska prisutnost karizmatična, izražajne umjetničke osobnosti.

U lipnju 2024. godine Aleksandra Dovgan primila je prestižnu nagradu *Prix Serdang*, koju su joj dodijelili Rudolf Buchbinder i Adrian Flury, kao priznanje za njezina postignuća i već iznimno zapaženu umjetničku karijeru.

Fotografija: Wikimedia

U tekstovima o skladateljicama starijih razdoblja često se spominju detalji iz njihova osobnog života, mnogo češće nego u tekstovima o njihovim kolegama, jer je obično potrebno dati širu sliku da bi se istaknulo kako su 'ipak' skladale ili što su morale savladati da bi skladati uopće mogle. Pritom ih se češće naziva osobnim imenom nego skladatelj. Neke su bile poznatije kao nečije kćeri, sestre i supruge: potrajalo je, ali danas se ipak zna da **Clara Schumann** (r. Wieck, Leipzig, 1819. – Frankfurt, 1896.) nije bila samo supruga Roberta Schumanna i pijanistica (te, eventualno, Brahmsova muza ili osoba s novčanice). Imala je 'više života': uz spomenuto, bila je i skladateljica i nastavnica, suprugova suradnica i promicateljica njegovih djela, majka osmero djece, koja je pijanističkom karijerom često prehranjivala obitelj.

Još je kao dijete odlazila na turneje kao vrsna pijanistica. Učitelj klavira bio joj je otac Friedrich Wieck, koji je predavao i Robertu Schumannu, za kojega

se udala 1840. unatoč očevu protivljenju. Skladbe Clare Schumann dugo su ostale u sjeni suprugovih kanonskih djela i intenzivnog obiteljskog života, no danas se izvode mnogo češće. Najviše je pisala za klavir, jer je tako mogla pokazati duboko poznavanje instrumenta, ali je i autorica pjesama, komorne glazbe, zbornih djela – i klavirskoga koncerta.

Koncert za klavir i orkestar u a-molu, op. 7 napisala je sa samo 16 godina, vjerojatno, među ostalim, pod utjecajem *Concerta da camera* Charlesa-Valentina Alkana. Djelo pokazuje, kako piše muzikolog Benedict Taylor, „niz progresivnih, odnosno, neklasičnih obilježja”, a među njima su ujedinjena ekspozicija solista i orkestra, „skraćeni” prvi stavak, stavci koji su spojeni, odnosno izvode se bez stanke, i ciklička povezanost stavaka. Prvi koncert sa 'spojenim' staccima vjerojatno je bio Mendelssohnov *Prvi koncert*, tek nekoliko godina prije, 1831.

Virtuoznost solista u njezinu je *Koncertu* svakako na prvom mjestu, a u djelo nas uvodi dramatično svečan, punktirani uvod orkestra, dok je u drugome klavir sam i ogoljen, a zatim ulazi u nježni duet s violončelom. Blistav završni stavak razvila je iz svojega *Konzertstück*a. Koncert je sama prouzvela, 1835. u Leipzigu, uz Orkestar Gewandhaus, pod ravnanjem Felixa Mendelssohna. Deset godina poslije prouzvest će i suprugov *Koncert*, koji je također na večerašnjem programu. Činjenica da joj je mladenačko djelo ostalo jedinom orkestralnom skladbom, možda upućuje na to da za druga nije imala vremena, interesa ili prilike, možda na veću posvećenost suprugovim orkestralnim djelima, koja je analizirala i komentirala, ili možda na to da je društvo od nje očekivalo manje, 'ženske' glazbene vrste.

Sa stajalištem da žene „ne bi trebale” (profesionalno) skladati, susretala se i **Emilie Mayer** (Friedland, 1812. – Berlin, 1883.), autorica čak osam simfonija, barem petnaest koncertnih uvertira, opere, mnogih djela komorne glazbe – skladateljica koja je u 19. stoljeću ostvarila najveći opus. Svojom karijerom upravljala je sama i izravno pregovarala s izdavačima i organizatorima.

Emilie Mayer bila se potpuno posvetila glazbi, „djelomično zahvaljujući obiteljskom nasljedstvu, ali i stoičkoj odbojnosti prema braku”, kako piše muzikolog David Hackett, koji je zove „ženskim Beethovenom” – u takvim se primjerima često dodaje pridjev „ženski” uz etablirana imena. Hackett nastavlja: „Smatrala je glazbu pozivom svojega života”, prema riječima jednoga od njezinih suvremenika, i doživljavala ju je kao životnog suputnika.“

Glazba Emilie Mayer izvodila se u uglednim koncertnim dvoranama u Berlinu te diljem zapadne Europe. U koncertnoj kritici u novinama *Vossische Zeitung* (Berlin, 1858.) pisalo je da je „skladateljica simfonija Emilie Mayer bila ravnopravna svojim muškim kolegama”. Ipak, nakon smrti 1883. od upale pluća, njezina je glazba zaboravljena i dio nota izgubljen; tek se sada obnavlja i digitalizira. Neke skladbe nisu pronađene, ali mnoge su nedavno snimljene.

Fotografija: Wikimedia

S obzirom na to da njezino ime nije toliko poznato, biografski dio bit će nešto duži: klavir je počela učiti kao petogodišnjakinja, na satima kod lokalnog orguljaša Carla Drivera, koji ju je poticao na skladanje. Majka joj je preminula kad su joj bile dvije godine pa je nju i njezinu braću odgajao otac, ljekarnik. Smatralo se da se nije oporavio od suprugine smrti; ubio se kad je Emilie bilo 29 godina. Nakon toga se preselila u Stettin (današnji poljski Szczecin). Ondje je učila od Carla Loewea, koji joj je najprije rekao da „istovremeno zna sve i ništa“ i da ne poznaje nikoga kome je „podaren takav bogomdani talent“. Učila je i od Adolpha Marxa i Wilhelma Wieprechta.

Loewe je ravnao prvim dvjema njezinim simfonijama, nakon čega je 1850. odlučila organizirati koncert vlastitih skladbi u Kraljevskom kazalištu na berlinskom Gendarmenmarktu, a dirigirao je Wieprecht. Nastup je bio uspješan; otad je koncerte priređivala svake godine, uvijek s novim djelima. Pišući o prvome berlinskom koncertu, Ludwig Rellstab je primijetio da

je „takav koncertni program, u cijelosti stvoren ženskom rukom, barem prema našem iskustvu i znanju, jedinstven u glazbenoj povijesti“. Kritičari su hvalili njezina djela, ali se i često ograđivali – „s obzirom na to da je riječ o ženi“ i slično. Flodoard Geyer, iz *Neue Berliner Musikzeitung*, pola je čovječanstva jasno smjestio kad je napisao: „Ono što mogu ženske snage, snage drugog reda – to je postigla i reproducirala Emilie Mayer.“

Početak šezdesetih godina 19. stoljeća Emilie Mayer imala je manje prilika za izvedbe i mnogo je toga morala sama financirati. Izdavači su bili zainteresiraniji za „mala“, „ženska“ djela, nego za njezine simfonije i uvertire. S vremenom se zato okrenula komornoj glazbi, no poslije je napisala i cijenjenu koncertnu uvertiru nadahnutu Goetheovim *Faustom*. Iako su njezinu *Treću simfoniju* uspoređivali s djelima Haydna i Mendelssohna, a *Šestu* s Beethovenovima, one nisu tiskane. Šest njezinih simfonija sačuvano je u rukopisima, dok su dvije, *Peta* i *Osma*, izgubljene.

Večerašnja skladba, **Simfonija br. 4**, praižvedena je 1851. godine. Izvornik nije sačuvan, nego je to jedna kasnija inačica te verzija za dva klavira. Za snimku koju je objavio Simfonijski orkestar NDR-a, djelo „neobične orkestracije“ rekonstruirao je Andreas Tarkmann. I tu skladateljica povezuje klasički i romantički glazbeni svijet, izraženom ritmičnošću i tematskim skokovima, od beethovenovskog početka, odmjerenog plesa u *Adagiu*, pomalo suzdržanog *Allegra* u trećem stavku i, očekivano, dramatičnijeg finala. Uz nedavni nosač zvuka s tom i *Šestom simfonijom* Emilie Mayer, u izdanju Classic Production Osnabrück (CPO), kritičari novina *Welt am Sonntag* zapisali su: „Mayer nije bila Beethoven. Nije bila Mendelssohn. Ne treba joj 'geto za skladateljice', ni ženske kvote – skladala je izvrsnu glazbu.“

Clarin suprug **Robert Schumann** (Zwickau, 1810. – Eindhoven, 1856.) navodno je od studija prava odustao čuvši Paganinijev koncert u Frankfurtu 1830. i poželjevši postati klavirskim virtuozom. No na tom su se putu isprijekali problemi s rukama, nastali možda zbog naprave koju je osmislio da bi bolje izvježbao prste, a možda i uzrokovani liječenjem. Često se dugotrajno posvećivao pisanju skladbi za samo jedno izvođačko tijelo: u ranijim godinama klavirskim djelima, potom samo solopjesmama, pa simfonijskoj glazbi i zatim komornim djelima. Njegove skladbe često obilježava „nježan nemir“ nastao ispreplitanjem lirskih tema s gustim kontrapunktskim radom.

Schumann je pokrenuo i važan časopis – *Neue Zeitschrift für Musik*. Kasnije su godine njegova života obilježene duljim razdobljima bez skladanja zbog čestih depresija. Deset godina nakon *Klavirskoga koncerta* (tada) buduće supruge, Robert Schumann napisao je svoj jedini **Koncert za klavir, op. 54**, također u a-molu. Najprije je zapravo napisao *Fantaziju*, iz koje je razvio višestavačno djelo (njegov će koncert pak utjecati na Griegov, također u a-molu; Grieg je nazočio izvedbi *Koncerta* u Leipzigu).

Fotografija: Wikimedia

Na skladanje *Koncerta* Schumann se i teorijski pripremio, pišući u *Neue Zeitschrift*... 1839. o novim klavirima svojega doba, usavršenim instrumentima novih karakteristika, zbog kojih se, međutim, klavir „još više odvojio” od orkestra te se čeka „novi genij koji će pokazati kako kombinirati orkestar i klavir”. Iste godine Clara Schumann mu piše: „Snažno te želim potaknuti da pišeš za orkestar. Tvoja mašta i duh nadilaze slabi klavir.”

Clara Schumann praisvela je *Koncert* u Dresdenu 1845., a djelo je posvećeno dirigentu, Hilleru, iako su ga poslije mnogi zvali „Clarinim koncertom”; u Leipzigu ga je svirala sljedeće godine. Mnoge su srodnosti njihovih dvaju koncerata: tonalitet i punktacije na početku; u kodu prvog stavka Schumann će uključiti motiv iz njezina trećeg stavka, a u oba slučaja prvi stavak u a-molu ima i ulomak u As-duru.

U Schumannovu je *Koncertu*, međutim, kompleksniji dijalog solista i orkestra i manji fokus na virtuoznosti, iako klavir ima i ‘velikih’ trenutaka, poput kadence na kraju prvog stavka. Glazbena kritičarka Joan Chissell zapisala je da je Schumannov *Koncert* „test za glazbenika, a ne za tehničara”, a Schumann je supruzi napisao: „Ne mogu napisati koncert za virtuoze pa trebam smisliti nešto drugo.”

Početak donosi revidiranu inačicu Schumannove *Fantazije*, u sonatnom obliku obogaćen slobodnijim pristupom fantazija. Obilježava ga dramatični uvod i klavirska kaskada (Grieg je očito obratio pozornost...) u kontrastu s čeznutljivom oboom, čija tema je, slovima izraženo, C-H-A-A, što je trebalo asocirati na „Chiara”, jer je Schumann u svojim zapisima suprugu znao nazivati Chiara umjesto Clara. Polagani stavak je ljupki, snoviti *intermezzo* koji prelazi u razgovor klavira i violončela (nekoliko violončela, za razliku od samo jednoga koje svira u duetu s klavirom u drugom stavku *Koncerta* Clare Schumann). Bez stanke prelazi se u energični finale sa svečanom prvom i razigranom drugom temom. Djelo završava kodom koju je muzikolog John Magnum stručno nazvao „čistim, nepatvorenim savršenstvom”.

Pokrovitelji:

GRAD
ZAGREB

Sponzori:

PBZ
Intesa Sanpaolo Group

CROATIA®
OSIGURANJE